

2. Minden egyes iskola normál felszerelését külön-külön bemutatni. 3. Külön csoportokban demonstrálni az iskolai épületterveket, táblákat, szemléltető képeket, fizikai, természetrajzi, stb. eszközöket. Egy-szóval, ha marad elegendő tárgy, a tárgyak szerint szakcsoportokat is alakítani. 4. A külföldi iskolák felszereléseit bemutatni. 5. A hazai tanszeripar fejlesztése és tanszerek készítése érdekében szükséges volna, hogy minden hazai tanszerkészítőnek és gyárosnak a múzeumban külön-külön szekrénye lenne, amelyben a legújabb és a legmodernebb eszközeit állítaná ki megfelelő útbaigazító leírásokkal.» Általában a tanszerkészítőknak adott tanácsokkal és készítményeik ismertetésével kívánja a hazai tanszeripart fejleszteni. Erre szolgálnának az ismertető előadások és időnként rendezett tanszerkiállítások is.

IRODALOM.

Quellenbuch zur Pädagogik. Quellenschriften und Quellenstücke für die Vor- und Fortbildung des Lehrers. Mit erläuternden Anmerkungen herausgegeben von *Dr. Karl Heilmann*. Leipzig (Dürr), 1905. Ára 6 mk. 50 f.

A magyar tanítóképzés sokféle hibája közt alig van feltűnőbb, mint a neveléstörténeti oktatás fogyatékosága. E sorok írójának volt alkalmá a neveléstörténet tanítását és vizsgálatát több hazai intézetben megfigyelni: szerzett tapasztalatai legtöbb esetben elszomorítóak voltak. Bemagolt életrajzok, melyekből ép a legjellemzőbb vonásokat szorították ki jelentéktelen adatok; harmadik kézből átvett elméleti fejtegetések félreértett részletei; igazán fontos évszámok helyett alárendelt jelentőségű dátumok; az unalomig elkoptatott jelszók és közhelyek; tartalmi összefoglalásoknak értelmetlenül betanult foszlányai — nem nagyon sokkal többre terjed, amit kivisz a tanulók többsége a képzőből. Egyik intézetben a középkori nevelés történetéből az egész osztály ezt az egy szót jegyezte meg: trivium; másutt meglepetéssel hallottam, hogy az athéni nevelés állami nevelés volt; a philanthropinumokról sokan csak annyit tudnak, hogy Basedow mézeskalácsból készült betűkön tanította meg az olvasást és hogy a tanulók haja rövidre volt nyírva; Pestalozzinak vándorlásait elmondják, de munkásságának elvi jelentőségéről keveset tudnak, s ezt a keveset is rosszul tudják; Comenius nagy felfedező tetteről (hogy nem szavakat, hanem dolgokat kell tanítani), nincsen helyes fogalmuk, de viszontagságos életének egyes állomáshelyeit megjegyzik; amit pedig Herbartról produkálnak, nem ritkán felháborító. Kétséget nem szenved, hogy e sajnálatos jelenségeknek főoka a tantervben rejlik, mely lehe-

telenséget kíván, amikor *egy* féléven át akar neveléstörténeti tanulmányt tétetni; okolhatók a tankönyvek is, melyeknek egyikéről-másikáról érdemes volna hosszasabban elmélkedni, s hibásak lehetnek egyes tanárok is, kik nem tudva a lényegest a lényegtelenről megkülönböztetni, az amúgy is csekély időt nem használják ki kellőképen. Van ezenkívül a neveléstörténeti oktatásnak egy általában tapasztalható módszeres hiánya: az, hogy a IV. osztályra kiszabott tanítást az előbbi osztályokban nem mindenütt vagy nem kellőkép készítk elő olvasmányokkal. A helyes eljárás az volna, ha a tanulók a legnevezetesebb paedagogiai íróból vett szemelvényeket már az I. osztálytól kezdve terv szerint és a tanár útmutatásai értelmében elolvassák, úgy hogy mire a IV. osztályba kerülnek, a tanár már számíthasson substratumra, melyet csak ki kellene egészíteni, hogy megfelelő alapul szolgálhasson az összefoglaló tárgyalásnak.

Természetes dolog, hogy ezt a kívánalmat mindeddig már azért sem lehetett érvényesíteni, mert az említett eljárásnak multhatatlan előfeltétele hiányzik: nincsen a magyar tankönyvirodalomban neveléstörténeti olvasókönyv.

Ily olvasókönyv az, melyet Heilmann (akinek a német tanítóképzők számára készült pæd. tankönyvei ismeretesek), a múlt évben közrebocsátott. Már a könyv terjedelme (634 l.) mutatja, hogy Németországban több időt fordíthatnak e tanulmányra. A közölt szemelvények (néha teljes művek lenyomatai) Nagy Károly korával kezdődnek és a legújabb időkig terjednek. A középkorból csak Hrabanus Maurus szerepel a könyvben a *De clericorum institutione* című mű néhány fejezetével; mindjárt rá következik Luther levele. Képviselve vannak továbbá Comenius (*Didactica magna*, *Unum necessarium*), Francke, Rousseau, Basedow, Salzmann, Rochow, Pestalozzi, Harnisch, Diesterweg, Herder, Fichte, Schleiermacher, Arndt, Overberg, L. Kellner, Herbart (az egész *Umriss*), Stoy, Waitz, Ziller és Willmann. E sorozatból egy-két másodrendű író bátran elmaradhatott volna; ellenben hiányát érezzük Locke-nak, akit semmiféle neveléstörténeti tankönyvben, kézikönyvben vagy olvasmánytárban mellőzni nem lehet.

Nagy szolgálatot tenne hazai tanítóképzésünknek, aki ilyenféle magyar nyelvű neveléstörténeti olvasókönyv készítéséről gondoskodnék. Szerényebb viszonyaink közt természetesen ez a könyv sem oly terjedelmet nem ölthetne, sem annyi német író fel nem ölelhetne, sem szövegmagyarázó jegyzeteiben oly szűkszavú nem lehetne, mint Heilmannak különben sok jeles tulajdonnal dicsekvő könyve; a magyar könyvnek a magyar paedagogiai irodalmat is lehetőleg tekintetbe kellene vennie s általában a hazai viszonyokhoz alkalmazkodnia. A görögök és rómaiak teljes elhagyása alig volna megokolható;

a keresztény középkorból pedig nemcsak az intézményeket bemutató néhány szemelvénynek lehet helye, hanem egy-két igazi pædagogiai részletnek is az egyházatyákból (pl. tanítónőképzőkre való tekintettel Jeromosból). A XVII. századból — mint említettük — nem szabad elmaradnia Locke-nak; a XVIII-ikből Felbigernek; a XIX-ikből Fröbelnek. Esetleg Herbert Spencerből is vehetők részletek. Igen fontos, hogy a nem magyar írók műveiből vett szemelvények fordításai valóban jók legyenek. Mindenesetre sok tanulságot fog majdan meríthetni e könyv szerkesztője Heilmannak imént megjelent forráskönyvéből, melyre a szakférfiak figyelmét felhívjuk.* (f).

★

Willmann Ottó. Aus Hörsaal und Schulstube. Gesammelte kleinere Schriften zur Erziehungs- und Unterrichtslehre. Freiburg im Breisgau. 1904. 328. l. Ára 3 márka 60. f.

Ezek a dolgozatok a szerző didaktikai főművét akarják kiegészíteni. Terjedelmes olvasottság, nagy történeti erudíció, az elmékedésnek gyakran szómagyarázatból kiinduló, de azért kifejlésében messzeható módja, jellemzi őket; másrészt az a sajátosság, hogy a szerző pædagogiai felfogása most már kifejezetten katolikus theologiai alapon áll. «Az igazság csak egy: hit és ész csak különböző utak, melyek az igazsághoz vezetnek s melyek az igazságnak majdani szemléletében, a tulvilági életben találkozni fognak. A racionalisztikus pædagogia, mely nem képes a belátásig hatolni, tudománytalan; a tudományos pædagogia az igazi philosophia révén a theologiával bensőséges kapcsolatban van.» Hogy katolikus jellegű theologiáról van szó, arra nézve a könyv tartalma semmi kétséget sem hagy fenn.

Természetes, hogy ezen alaptételeinél fogva a szerzőnek mindenütt rokonszenveznie kell a scholaszticizmussal, mellyel szemben az ujkori philosophiai rendszereket csak szurrogátumoknak tekinti. Ezen alapfelfogása az oka annak, hogy oly kicsinyléssel viseltetik a felvilágosodás korának pædagiája iránt. Ezért van, hogy a legmesszebbmenő ellentétbe helyezkedik minden állami pædagiával; ezért mondja, hogy a neveléstörténet eddigi szabása egyoldalúan protestáns volt. Ezért hangsúlyozza, (51. l.) hogy a katolikus álláspont minden pædagogiai egyoldalúságtól ment; ezért (s nem abszolút

* Hasonló könyv jelent meg legújabbán: Lesebuch zur Geschichte der Pädagogik. Zunächst für Seminarzöglinge von Dr. Karl Kretschmer. Ára 5 mk. Habelschwerdt, 1906. 528 l.